

Joanna Arvaniti
(Warszawa)

MATERIAŁY JANA OKI
(1875–1946)
(III–19)

Jan Oko urodził się 16 grudnia 1875 roku w Zameczku koło Żółkwi (Małopolska) w ubogiej wielodzietnej rodzinie. Był synem Walentego, wiejskiego kowala i Katarzyny z Fiszcerów. W 1898 r. ukończył z odznaczeniem V Gimnazjum we Lwowie i wstąpił na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Lwowskiego, gdzie studiował filologię klasyczną (pod kierunkiem Józefa Witkowskiego, Ludwika Ćwiklińskiego i Józefa Kraszewskiego) oraz polską (pod kierunkiem Romana Pilata i Antoniego Kaliny). Jednocześnie, od 1901 r., pracował jako zastępca nauczyciela w III Gimnazjum we Lwowie. W 1903 r. zdał egzamin nauczycielski i objął stanowisko nauczyciela w Gimnazjum w Stryju, a w 1906 r. — w VI Gimnazjum we Lwowie, którego był kierownikiem i dyrektorem od 1917 r. W 1904 r. opublikował w „Sprawozdaniach Dyrekcji Gimnazjum w Stryju” pracę *O powstaniu i znaczeniu formuły Patres Conscripti*, która stała się podstawą jego dysertacji *De patribus conscriptis*, napisanej pod kierunkiem profesora Bronisława Ignacego Kruczkiewicza; stopień doktora filozofii Uniwersytetu Lwowskiego uzyskał w 1909 r. W latach 1910–1911 przebywał jako stypendysta w Grecji i w Rzymie. Powstały wówczas artykuły *De senatoribus pedariis*, *Teatr Dionizosa w Atenach* i *Nauczanie języka starogreckiego w dzisiejszych gimnazjach greckich*. W latach 1914–1915 odbył studia uzupełniające w Wiedniu. W latach 1918–1920 sprawował funkcję dyrektora VI Gimnazjum we Lwowie. Przez cały czas zajmował się też pracą naukową. Opracował do użytku szkolnego trzy rozprawy Sofoklesa *Edyp w Kolonie* (1912), *Antygona* (1913), *Król Edyp* (1916). W 1920 r. został zastępcą profesora na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie oraz mianowano go profesorem nadzwyczajnym, a w roku 1935 — profesorem zwyczajnym. Stworzył na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie Seminarium Filologii Klasycznej, którym kierował do 1939 r. W latach 1924/1925, 1929/1930 i w 1936 przebywał w Rzymie, gdzie badał starożytną topografię miasta. W roku 1925/1926 brał udział jako delegat Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w pracach komisji ministerialnej, która opracowywała przepisy wprowadzonych wówczas studiów magisterskich. W latach 1925–1926 pełnił obowiązki prodziekana, a w okresie 1926–1929 i 1936–1939 piastował godność dziekana Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W tym okresie opublikował 36 prac naukowych w języku polskim, łacińskim i francuskim z zakresu literatury rzymskiej, archeologii i humanizmu polskiego, np. *Cattuliana et Horatiana*, *Forum Romanum w świetle najnowszych badań*, *Mownica rzymska*, *Rostra Romana*, *Do źródeł grobu Romulusa*. Najbardziej cenne są jego prace oparte na materiałach rękopiśmiennych i starodrukach odnalezionych w bibliotekach i archiwach wileńskich, np. *De Ovidii Sapphus epistulae ad Phaonem fragmento Vlnensi*. Był wybitnym znawcą dzieł Michała Kazimierza Sarbiewskiego i odkrywcą nowych jego rękopisów oraz prac. Napisał rozprawę *Michał Kazimierz Sarbiewski, poeta uwieńczony*. Najwięcej uwagi poświęcił badaniom nad postacią i działalnością swego poprzednika na Uniwersytecie w Wilnie Gotfryda Ernesta Grodka, chciał bowiem wskrzesić na uczelni tradycje i metody stosowane przez tego uczonego; najważniejsze prace z tego zakresu to: *Seminarium filologiczne G.E. Grodka*, *Studia G.E. Grodka nad filologią w Polsce*. Stworzył przy współudziale Stefana Srebrnego wileńską szkołę filologiczną (*Z dziejów filologii klasycznej w Wilnie*). Był członkiem Komisji Filologicznej Polskiej Akademii Umiejętności i Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie oraz prezesem Wileńskiego Koła Polskiego Towarzystwa Filologicznego.

Okres II wojny światowej spędził w Wilnie, oddając się dorywczym zajęciom zarobkowym i poświęcając wiele czasu pracy naukowej. W 1943 r. został aresztowany przez Gestapo, zwolniony ze względu na podeszły wiek. W 1945 r. został repatriowany do kraju i zatrudniony na Uniwersytecie Łódzkim. Zmarł 8 września 1946 roku w Zakopanem i został pochowany na cmentarzu przy ulicy Nowotarskiej.

W 1903 r. ożenił się z Janiną Rusiecką. Miał czworo dzieci: Mieczysława, zmarłego w młodości w 1918 roku, Jana Kazimierza, doktora medycyny, Marię Trzebińską, magistra farmacji, Stanisława, doktora medycyny.

Spuścizna Jana Oki została zakupiona przez Archiwum Polskiej Akademii Nauk w 1955 r. od córki Marii Trzebińskiej. Reprodukcję zdjęcia Jana Oki w wycinku prasowym (dar Hanny Dymnickiej-Wołoszyńskiej dla Stanisława Chankowskiego) dołączono do spuścizny w 1972 roku. Numer księgi nabytków 33. Prace nad zespołem przeprowadziła w 2006 roku Joanna Arvaniti.

Materiały podzielono na dwie grupy. Gros materiałów grupy I (wszystkie materiały twórczości naukowej są niedatowane) stanowi maszynopis największej, dwutomowej pracy Jana Oki poświęconej Wiecznemu Miastu, powstałej w wyniku bezpośrednich badań i obserwacji uczonego — monografia o topografii starożytnego Rzymu, która nigdy nie została wydana. Materiały grupy II pochodzą z lat 1948–1955.

Zespołowi Jana Oki nadano w Archiwum PAN sygnaturę III–19. W Ogólnopolskiej Bazie Archiwalnej SEZAM zespół otrzymał numer 142. Objętość materiałów po uporządkowaniu wynosi 0,06 m.b. Inwentarz składa się z 5 jednostek archiwalnych.

Źródła i bibliografia

1. *Materiały Jana Oki*, Archiwum Polskiej Akademii Nauk, III–19, j.a. 4.
2. *Teczka osobowa Jana Oki*, Archiwum Uniwersytetu Łódzkiego, sygn. 1998.
3. Bobka J., *Profesor Jan Oki w 30-lecie pracy naukowej i wychowawczej*, Wilno 1934.
4. Hammer S., *Historia filologii klasycznej w Polsce*, Kraków 1948, s. 66–67.
5. *Księga pamiątkowa ku uczczeniu CCCL rocznicy założenia i X wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*, Wilno 1929, t. II, s. 195.
6. Łoza S., *Oko Jan*, [w:] *Czy wiesz, kto to jest*, Warszawa 1938, s. 531.
7. *Mała encyklopedia kultury antycznej*, Warszawa 1990, s. 539.
8. Oświecimski S., *Jan Oki*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. XXIII/4, Wrocław 1978, s. 670–672.

PRZEGLĄD ZAWARTOŚCI INWENTARZA

I. Materiały twórczości naukowej	pozycja inwentarza 1–2
II. Materiały o twórcy spuścizny	3–5

I. MATERIAŁY TWÓRCZOŚCI NAUKOWEJ

1. *Godfryd Ernest Groddeck jako archeolog (w świetle zachowanych wykładów uniwersyteckich)*
Opracowanie
B.d., rkp. z popr., l., k. 113
2. *Topografia Rzymu starożytnego*
Opracowanie, 2 egz
B.d., masz. z popr. rkp., l., sz., k. 384

II. MATERIAŁY O TWÓRCY SPUŚCIZNY

3. Maria Trzebińska, *Życiorys J. Oki. Spis prac*
1955, rkp., l., k. 4
4. Rajmund Gostkowski, *J. Oki, Topografia Rzymu starożytnego*
Recenzja
1948, masz., l., s. 5
5. Wycinek prasowy z fotografią
B.d., druk, l., k. 1